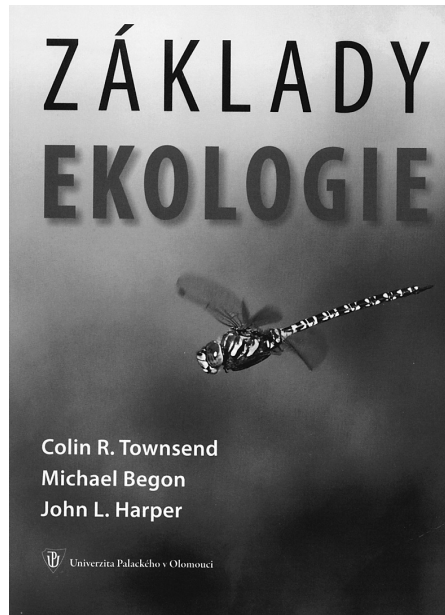

Colin R. Townsend, Michael Begon, John L. Harper: Základy ekologie

Učebnice – po vzoru mnoha svých předchůdkyň – znovu přeskupuje a vybírá základní ekologické poznatky, postuláty a koncepty. Co do formální vypravenosti využívá různě podbarvených úseků textu s pestrým grafickým doprovodem, barevných fotoilustrací a schémat. Ekologie se tu předkládá jak v teoretických východiscích a vývodech, tak v aplikačních výstupech. Publikace má čtyři tematické klastery, resp. metakapitoly: První část (Úvod) se pasuje na ideovou kuchařku s dvěma dílčími kapitolami – Ekologie: čím se zabývá a jak se provozuje a Evoluční kulisy; dala by se charakterizovat jako rámeček navozující cestu od oborových způsobů sběru dat k jejich zpracování a interpretacím. Druhá část – Faktory prostředí a zdroje je rozdělená opět do dvou segmentů, kde nejprve ošetřuje relace života ve vztazích vertikálních (k stanovištním zdrojům) a posléze horizontálních (k uspořádání poměrů na glóbu). Třetí část s názvem Jednotlivci, populace, společenstva a ekosystémy je nejobsáhlejší a nejčlenitější, patrně proto, aby (v 7 kapitolách) pokryla hierarchickou organizaci biotických entit a odděleně zvýraznila různé determinující mechanismy jejich vzniku a udržování. Čtvrtá část – Aplikovaná ekologie se koncentruje do tří kapitol, podchycujících udržitelnost, degradaci a ochranu životadárných systémů, zpravidla v intencích přístupu, jakou je hledání užítka.

Načrtnutá struktura nevyhnutelně nabádá ke konfrontaci s předchozím „větším“ dílem stejných autorů, vydaným v ČR týměž vydavatelem (Begon, Harper a Townsend: Ekologie. Jediníci, populace a společenstva, 1. vydání, Olomouc 1997). Odvozenost naznačuje mimo jiné rozproštění důrazů uvnitř výše popsaného díla v kontextu zeštíhlení z asi 950 na 500 stran, jakkoli charakter přetlumočení do češtiny pokaždé jinými překladateli obě knihy naopak odlišuje. Zatímco o vlivu faktorů prostředí se v naší knize pojednává na 70 stranách (část 2), biotické interakce různých organizačních hladin, které jsou hlavním obsahem dřívější knihy, zde obnášejí 240 stran (část 3). Tato disproportionálnost oborové výpovědi knihy v míře víc než trojnásobně sice může být legitimní a podle jedné logiky tkví např. ve specializační orientaci autorů, ale v každém případě je dobré si ji uvědomit. Navíc je zajímavé, že při výběru statí věnujících se vztahům mezi organismy byly explicitně na úrovni kapitol deklarovány spíše negativní vztahy (kompetice/konkurence vztahovaná k etablování populací, druhů, společenstev apod.), zatímco mutualistické vztahy jsou „schovány“ uvnitř jediné kapitoly, resp. dokonce její subkapitoly. Přitom soudobé reinterpretace evolučních aspektů života stále více posilují ve prospěch různě odstupňované spolupráce

uvnitř populací (semisociální chování, např. křísi), druhů (sociální hmyz), mezidruhových asociací (zástupci nepříbuzných skupin, např. mravenci–mšice nebo mravenci–motýli), společenstev a taxonomických říší (rostliny–houby, např. mykorrhiza). Zejména recentní soustředění na výzkum mizejících formací, resp. biomů s dlouhou kontinuitou existence (tropický deštný les) a nové techniky osvětlující nesmírnou, ale opomíjenou variabilitu komunikace uvnitř i mezi druhy dokládají mnohem větší evoluční význam kooperace nebo facilitace – nepřímá podpora (zahrneme-li navíc roli biogenních struktur, např. termiště nebo ptačí hnízda) pro přežití a další perspektivy. Jako příklad dlouhé série prací ve zmíněném směru bychom mohli uvést výzkumy Ragana M. Calawaye a jeho spolupracovníků.

„Tvrdí“ klasický darwinismus coby povinné prostředí k pochopení dynamiky přírodní proměnlivosti jako by byl podtržen už vymezujícím půdorysem vstupní kapitoly, který spolu s akcentovanou retorikou boje v přírodě nebo biologického boje v aplikacích zemědělského a lesnického managementu budou pravděpodobně vnímat nebiologové jako ideologizující „návod k četbě“. Ilustrativní věta (na str. 63–64): „Podstatou přírodního výběru je selekce takových forem, které jsou jen relativně lepší či schopnější než ostatní.“ Pomineme-li antropometricky hodnotící soud vyjádřený slovem lepší, lze postrádat alespoň stručné dořečení „ve vztahu k aktuálním podmínkám prostředí“.

Dalším odrazujícím aspektem – pokud bychom chtěli, aby se učebnice používala jako vzdělávací příručka pro předmět ekologie i v jiných studijních programech, než zahrnuje přírodovědecké vzdělání – je v širokém pásmu překladatelských mož-

ností lpění na anglicistní podobě termínů při převodu do češtiny a s tím související občasná přehlacenost a menší srozumitelnost některých vět. Už zmíněný citlivější přístup překladatelského kolektivu starší knihy zčásti vyčteme z tehdejší Předmluvy k českému vydání, ale i z autopsie četby (domácí běžná terminologie např. konkurence, konkurenční uvolnění, konkurenční vyloučení, konkurenční strategie apod. je jedním z příkladů, který můžeme porovnat s univerzálně používaným synonymem „kompetice“, místy s hustým výskytem v textu druhé knihy). Nejsm si jist, jestli uprostřed odstavců zahlcených habitaty, fekunditou, interakty nebo neutrálními modely vykompenzuje bezradnost nad významy populistický výkřik Chyba! (ve snaze navodit polemičnost dvou konstatování) nebo lidové výrazy typu „modelářství“, „supi tam padají ze stromů jako hrušky“ či „jak řekli, tak udělali“ (vědci při experimentu). Je tu jakási nekonzistentnost.

Chválit lze přidanou hodnotu jednotlivých kapitol – vyvedenou v podobě barevně odlišených boxů se Souhrny, Kvantitativními aspekty, Otázkami na procvičení a EKOotázkami k tématu (se sociálním a etickým podtextem). Drobné neduhy, které by případně šlo pominout, mohou však při větším zastoupení kazit dojem (Maracanga/Macaranga, na str. 204 – druh je správně; sup begálský – str. 33; obrázek na str. 333 neportrétuje „druhově bohatou květnatou louku“, ale zjevně mladý polní úhor s červenými máky a dalšími polními leveli, aj.).

Na českém trhu chybějí kvalifikované učebnice a příručky ekologie, protože je vhodné právě komentovaný překlad Základů ekologie doporučit jako jeden z možných zdrojů pro výuku v oboru. Na druhé straně za 20 let naší novodobé historie nabízí mezinárodní trh poměrně dobrou nabídku knih, z nichž lze vybírat, a otázkou spíše je, pro kterou sáhnout anebo zda neinvestovat víc energie do několika možných překladových titulů (v konfrontaci s dvěma přeloženými a výše diskutovanými učebnicemi autorů C. R. Townsend a kol.). Výběr nakladatelství se patrně opíral o vyžádané doporučení, takže je z obligata. Rád bych však upozornil, že by stálo za to všimnout si ještě jiných děl – např. P. Cotgreave a I. Forseth: Introductory Ecology (Wiley-Blackwell 2002), M. L. Cain, W. D. Bowman a S. D. Hacker: Ecology (Sinauer Associates, Inc. 2011), T. M. Smith a R. L. Smith: Elements of Ecology (Pearson Education, Inc. 2008) a mohl bych přidat řadu dalších.

Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2010, 1. české vydání, překlad z angličtiny (Essentials of Ecology, Blackwell Publishing Limited 2008), 505 str. Doporučená cena 580 Kč